

דף י

- טז. א. השוחט בסכין ונמצאת פגומה, מה דין שחיטתו?
 ב. שחט כמה בהמות בזה אחר זה, האם צריך לבדוק הסכין בין כל אחת ואחת? מה הדין כששחט כמה בלא לבדוק ביניהן ונמצאת הסכין פגומה לבסוף?
 ג. מה דין שחיטה שנולד בה ספק?

א. השוחט בסכין (בדוקה) ונמצאת פגומה; אמר רב הונא: אפילו שיבר בה עצמות כל היום כולו (לאחר השחיטה) – חוששים שמא בעור נפגמה ושחיטתו פסולה. ורב חסדא מכשיר, שאין ספק (– פגימה בעור) מוציא מידי ודאי (שהעצם ודאי פוגמת).

ופרשו בגמרא שרב חסדא מכשיר אפילו לא שיבר עצמות, כי תולים שנפגמה מעצם המפרקת. ולפי 'אבעית אימא' גם כששחט כמה בהמות מכשיר רב חסדא את כולן כי תולים שנפגמה במפרקת האחרונה (ורב כהנא אינו סובר כן).

לפי פירוש אחד בתוס', טעם הדבר הוא שקרוב לודאי שנפגמה באחרונה כי בראשונות רגיל להזהר שלא לדחוק הסכין בכח במפרקת לפי שעדיין צריך לשחוט אחרונה, משא"כ באחרונה אינו חושש. אבל בלאו הכי יש לפסול את כולם מלבד הראשונה, כיון שהבהמה בחייה בחזקת איסור והרי הסכין פגום לפניך.

הלכה כרב הונא כשלא שיבר בה עצם (ואין תולים במפרקת יותר מבעור), וכרב חסדא כששיבר.

א. כן נקטו הפוסקים להלכה. וכן העיד רש"י על מעשה שבא על ידו בעוף, והורה לו רבי יעקב ב"ר יקר לאיסור, שמא בעור נפגמה. [ואולם הדם חייב בכיסוי. תרומת הדשן קפ"ו].

ואם ודאי נגעה הסכין במפרקת, יש אומרים שנוקטים להקל לתלות שנפגם מהמפרקת. והרמב"ן חולק וסובר שלא נפסקה הלכה כרב חסדא אלא בששבר ממש, לא בנגיעה (וכן דעת הרשב"א. וע"ש שאפילו חתכה בהולכה והבאה אין לתלות. ואולם אם נפלה על הקרקע על חודה – הריזה כשכבית עצמות. ואם אין ידוע על איזה צד נפלה, אין תולים להקל).

ב. יש סוברים שאין להקל כשנמצאת הסכין פגומה לאחר שבירת עצמות אלא כשיש בסכין שיעור הכשר שחיטה חוץ לפגימה, שאז תולים שאפילו אם היתה פגם בשעת השחיטה, שמא לא נשחטו סימנים כנגד הפגימה (עפ"י הרי"ף). ויש מקלים בכל אופן (כן נוקט הרשב"א לעיקר).

ג. גם לרב הונא הפוסל בשיבר בה עצמות, נראה שאינו אלא ספק נבלה ולא ודאי (עפ"י כסף משנה שחיטה א, כה. וצ"ל ששונה משאר תרתי לריעותא שהלכה כחכמים (בריש נדה) לטמא מודאי, כי כאן יש כמה ספקות נוספים, וכמש"כ הראשונים בפירוש 'סכין אתרעי בהמה לא אתרעי').

ד. לא בדק הסכין לאחר שחיטה, כגון שאבד; כתב הרמב"ן נראה שלרב הונא השחיטה פסולה. ואין כן דעת הרי"ף (והרשב"א הוכיח כהרי"ף).

ומכל מקום אין הלכה כרב הונא בזה אלא כרב חסדא [שהרי זה כדין שבר בה עצם ונפגם, שא"א לבדוק את מצב הסכין בשחיטה]. אך יתכן שכשהסכין לפנינו צריך בדיקה לכתחילה אחר השחיטה [ואולם לרב חסדא עצמו אין צריך, שהרי גם אם ימצא פגום תולה במפרקת] (רמב"ן ו"פ). וכן נקטו הרמב"ם (א, כד) והרשב"א שלכתחילה יש לבדוק הסכין לאחר שחיטה. והראב"ד השיג ונקט שאין צריך בדיקה אלא אם בא לשחוט עוד (וכן נקטו הרו"ה והרא"ה – בדק הבית א, א).

אבדה הסכין לאחר שחיטה, והרי במצב זה אנו מכשירים את השחיטה, ושוב נמצאה הסכין פגומה – נחלקו האחרונים האם השחיטה כשרה הואיל ויצא הדבר בהתר (וכ"ה בשו"ע י"ד יח, יג ובט"ז) אם לאו (עב"ח ופר"ח שם. וע"ע: חזו"א אה"ע פ, כד; בית ישי סוס"י מח). ה. לא בדק הסכין אף לא מקודם השחיטה – פסול לדברי הכל (עפ"י הרשב"א ועוד).

ב. רב אחא בריה דרבא מסר שרב כהנא מצריך בדיקה בין כל שחיטה ושחיטה [אם מפני שסובר כרב הונא, וכדי שלא לפסול הראשונה אם תימצא פגומה אח"כ. אם כרב חסדא – כדי שלא לפסול את האחרונות אם תימצא הסכין פגומה].

ואולם אין צריך להראות סכין לחכם אלא קודם תחילת השחיטה, ומשום כבודו של חכם, אבל בין שחיטה לשחיטה לא די בבדיקת השוחט, שעד אחד נאמן באיסורין. לא בדק בין בהמה לבהמה ולבסוף נמצאת הסכין פגומה – לרב הונא כולן פסולות (וכן הלכה, כאמור). ולרב חסדא, לפי לשון אחת כולן פסולות מלבד הראשונה, כי חוששים שנפגמה כבר במפרקת של הראשונה. ול'אבעית אימא' כולן כשרות. מעשה ברב יוסף שהטריף עד שלש עשרה חיות, שלא בדקו בין זו לזו ולאחר שחיטת כולן נמצאת פגומה.

א. יש אומרים שלרב הונא צריך לבדוק בין בהמה לבהמה מעיקר הדין, שכל שלא בדק הסכין לאחר שחיטה, אין שחיטתו כשרה (כ"מ מהרמב"ן). ולהראב"ד נראה שאף לדין בדיקה זו מעיקר הדין, כבדיקה שקודם שחיטה. ויש אומרים שגם לרב הונא בדיקה זו אינה אלא עצה טובה, או נצרכת משום 'בל תשחית' – כדי שאם יימצא פגום לא יפסיד הכל (עפ"י רשב"א). ופסק בספר תרומת הדשן (קפד) [עפ"י דקדוק לשונות הרי"ף והרמב"ם] שאפילו לכתחילה, אם מקבל עליו את ההפסד לכשימצא פגום, אין צריך לבדוק בין כל אחד ואחד (וכן משמע בספר התרומות ב; וים של שלמה סי' יט (ש"ך). וכן פסק הרמ"א יח, יא. ומ"מ אם נמצאת פגומה חייב לשלם לבעל הבהמה, שהפסידו בידים. כ"כ הלבוש. והט"ז חולק. וע"ש בפת"ש בשם פנים מאירות ח"ב קמ; באר יצחק אה"ע יב).

ב. לא בדק בין בהמה לבהמה ואבדה הסכין; הראב"ד נקט לפסול את כולם מלבד הראשונה, שהרי זה כאילו לא בדק קודם שחיטה. ודעת הרמב"ן להכשיר את כולן מלבד אם יודע שנגע הסכין במפרקת כששחט, שאז יש לחוש שנפגם אז וכל השחיטות שלאחר מכן פסולות (כן נקט הרשב"א לעיקר אלא שהמחמיר כהראב"ד תבוא עליו ברכה. ודעת הרו"ה והרא"ש להכשיר. וכן פסק בתרומת הדשן קפד).

ג. כל ספק בשחיטה – פסול. כגון השוחט את העוף ואין ידוע אם נשמטה הגרירת קודם ששחט הוושט או אחר כך. וכן ספק שהיה או ספק דרס.

נחלקו דעות הפוסקים האם בספק שחיטה מטמאה משום נבלה, או שמא יש לדמות זאת למי שלא בדק סימנים לאחר השחיטה.

ואולם שונה נידון סכין שנמצאת פגומה לאחר שחיטה שבזה מכשיר רב חסדא, כי לא נמצאת ריעותא בבהמה אלא בסכין, לכך תולים הפגם בדבר אחר.

לפי פירוש אחד בתוס' (כאן ובגדה ב:) אין החילוק היכן נולדה הריעותא אלא בטיב החשש; סכין שנמצאה פגומה יש בה כמה ספקות, שמא נפגמה במפרקת שמא בעור, שמא במיעוט בתרא שמא בקמא, ואפילו בקמא, שמא לא נשחטו הסימנים כנגד הפגימה – לכך מכשיר רב חסדא.

יז. א. מנין שמעמידים דבר על חזקתו?

ב. טמא שטבל ונתעורר אחר כך ספק בטבילה, האם טבילתו טבילה?

ג. היכן מסגיר הכהן את הבית המנוגע?

א. מנין זה שאמרו חכמים העמד דבר על חזקתו – אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מהכתוב בצרעת בתים ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר... – ואין חוששים שבינתיים התמעט הנגע, שמעמידים אותו על חזקתו הראשונה.

רב אחא בר יעקב הקשה על כך, שמא יוצא הכהן דרך אחוריו ורואה הנגע כשמסגירו. ואולם אינו חולק על עיקר דין חזקה המוסכם על הכל (רמב"ן) אלא שלדבריו אין למדים זאת מהכתוב (תוס') רק מהלכה (מהרש"א). אביי השיב על דברי רב אחא, ורבא דחה דברי אביי. כמו כן הביאו ברייתא להוכיח דלא כרב אחא, ודחו ההוכחה.

א. מבואר בתוס' שגם ברשות הרבים ובדבר שאין בו דעת לישאל, מעמידים הנגע על חזקתו ובכל ענין טימא הכתוב. וגם שלבסוף ראינו שפחת הנגע מכגרים והרי הורעה החזקה, אעפ"כ הולכים אחר חזקה קמייתא, ואף לקולא – כגון לשרוף קדשים או להביא קרבן אם נכנס לעזרה.

ב. עוד על מקורות נוספים לדין חזקה – ע' בתוספתא גטין ב, יג ובמצפה שמואל; משך חכמה ראה יג,ו.

ב. טמא שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אעפ"י שנתעסק באותו המין כל היום – לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן. ופרשו הטעם שיש לומר העמד טמא על חזקתו והרי הורעה חזקת הטבילה.

א. לפי תירוץ אחד בתוס', דוקא לענין טהרות הדין כן [שהחמירו בהן], אבל בטבילת נדה לבעלה, אם טבלה סמוך לחפיפה – עלתה לה טבילה. [ויש אומרים, דוקא כשהחפיפה היתה באותה עונה, אבל חפפה ביום וטבלה בלילה, אפילו בסמיכות – לא. ב"י בשם הרמב"ם; רמ"א קצט, י]. ולפי התירוץ האחרים (וכ"כ הרמב"ן והרשב"א), אף לענין טהרות, בכל מקום שיש חפיפה [הדחה] והיתה הטבילה סמוך לה – עלתה לה טבילה.

ולדעת הרמב"ם (מקואות ב), אפילו חפפה סמוך לטבילה צריכה טבילה אחרת אלא שאינה טעונה חפיפה נוספת. ודוקא כשלא נתעסקה באותו המין לאחר טבילה, אבל נתעסקה – אינה צריכה טבילה אחרת אם חפפה קודם טבילה (עפ"י תשו"ע י"ד קצט, יא). ויש מחמירים אף בזה כל שאינה אומרת ברי לי (כן נקט שם הש"ך לעיקר).

ב. גם בחציצה במיעוט הגוף שאינה פוסלת אלא מדרבנן, מעמידים את הטמא בחזקתו הראשונה (עפ"י אור שמח מקואות ד, ב; סדרי טהרה קצט סק"מ). ויש מי שכתב שלדעת הסוברים שספק דרבנן לקולא אפילו במקום חזקת איסור, אף בזה יש להקל (עפ"י שו"ת תופעות ראם י"ד טו).

ג. כן הדין במקוה שנמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות. לדברי חכמים טמא אף ברשות הרבים [ונחלקו אחרונים אם הוא דין תורה או מדרבנן]. ע' שו"ת הב"ח א [ובשו"ת גאוני בתראי יד טו]; בכור שור – כאן, ותבואות שור ב סקל"ב]. ולרבי שמעון אין טמא אלא ברשות היחיד (ריש נדה). ואעפ"י שאין ריעותא בטובל עצמו, אך היות והספק שקול, שמא נחסר מקודם שמא אח"כ, ועוד הלא דרך המקוה לילך ולהחסיר בכל שעה – הלכך לא עלתה לו טבילה (עתוס').

אם ידוע שהיה המקוה שלם זמן מועט קודם הטבילה [וכעבור זמן מרובה נמדד ונמצא חסר], י"א שאין מטמאים הטהרות למפרע (עריטב"א עירובין לו. תורי"ד קדושין עט: שו"ת חכם צבי ג. וע"ע אמרי בינה שחיטה ח).

ג. הכהן יוצא מן הבית לגמרי [ואינו עומד תחת המשקוף] ומסגיר. ולא יתרחק אלא יעמוד בצד המשקוף (ויצא הכהן מן הבית; אל פתח הבית).
הלך לביתו והסגיר, או שעמד בתוך הבית המנוגע והסגיר – הסגרו מוסגר (והסגיר את הבית – מכל מקום).

משמע מדברי התוס' שגם כאשר הכהן אינו יודע בודאות אם יש שם נגע המטמא, כגון שאינו יודע שיעורו, יכול להסגיר ואח"כ יתברר אם הסגרו מוסגר אם לאו (וע' חזו"א ריד שצדד לפרש בדרך אחרת מהתוס').

דף יא

יח. מנין שהולכים אחר הרוב?

רוב שישנו לפנינו – 'דאיאת קמן'. כגון רוב סנהדרין, וכן ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה ונמצא בשר ברחוב – מפורש בכתוב אחרי רבים להטת.
רוב שאינו לפנינו (אלא מוטבע בטבעו של עולם) – הביאו עליו אמוראים עשר ראיות מן הכתובים [וסימן בעלי המימרות: 'זמ"ן שב"ח מכנ"ש']; שלש מהם נדחו בדחיות פרטיות, ועוד דחו בדחיה אחת כללית את כולן;
– מכך שאין מנתחים את ראש העולה (ונתח אתה לנתחיה – ולא נתחיה לנתחים) אלא מקטירים אותה בשלמותו, ואין חוששים שמא ניקב קרום של מוח, מוכח שהולכים אחר הרוב שאינן טרפות (רבי אלעזר).
ודחו, שמא חותך ואינו מבדיל וכך הוא בודק (ואין נקרא 'נתח' אלא בחיתוך מוחלט).
– מכך שאין שוברים עצם הגולגולת של קרבן פסח (ועצם לא תשברו בו) לבדוק שמא ניקב קרום של מוח (מר בריה דרבינא).
ודחו, שמא מניח העצם על הגחלים והיא נשרפת ואז יכול לבדוק.
– מכך שאליית הכבש נקטרת בשלמותה עד מול הכליות (חלבו האליה תמימה לעמת העצה יסירנה), ואין חוששים שמא נפסק שם חוט השדרה ונטרף (רב נחמן בר יצחק).
ודחו, שמא פותח השדרה לאורכה (מצד החלל, ובגב היא מחוברת. רש"י) ובודק את החוט ואינו חותך לגמרי, ובכלל 'תמימה' היא.
– מכך שאמרה תורה לערוף העגלה ולהשאירה בשלמותה כשהיתה (... העגלה הערופה) ואין לחוש שמא היא טריפה [והרי נאמר בה 'כפרה' כקדשים ומכאן שעגלה טריפה פסולה] (רב ששת בריה דרב אידי).
– מכך שאמרה תורה לשרוף הפרה האדומה בשלמותה כמו שהיתה בשעת שחיטה (ושחט אתה... ושרף את הפרה), ואין לחוש שמא היא טריפה [והלא קראתה תורה 'חטאת'] (רבה בר רב שילא).
מדברי הר"ש (בפרה ד, ג) משמע שמותר לנתח את הפרה לאחר שחיתתה. והקשה במשל"מ מסוגיתנו. [וגם אם כוונת הר"ש לענין דיעבד קשה הלא כל ששינה מדינו צריך לפסול, שהרי כתוב 'חוקה' לעכב]. ויתכן שאין כוונת הגמרא לדרשה גמורה, שאין כאן יתור מלים אלא שרהיטת הכתוב משמע שלא עשה כלום בין שחיטה לשריפה הרי שגם שלימה כשרה. וכן לענין עגלה ערופה, לא יתכן לשון הכתוב אם השלמה פסולה (עפ"י חזו"א פרה ח, ט).
– מכך שמשלחים את השעיר לעזאזל ומתפרק לאברים בלא שיהא אפשר לבדוקו אם לא נטרף, והרי אין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם (רב אחא בר יעקב).